

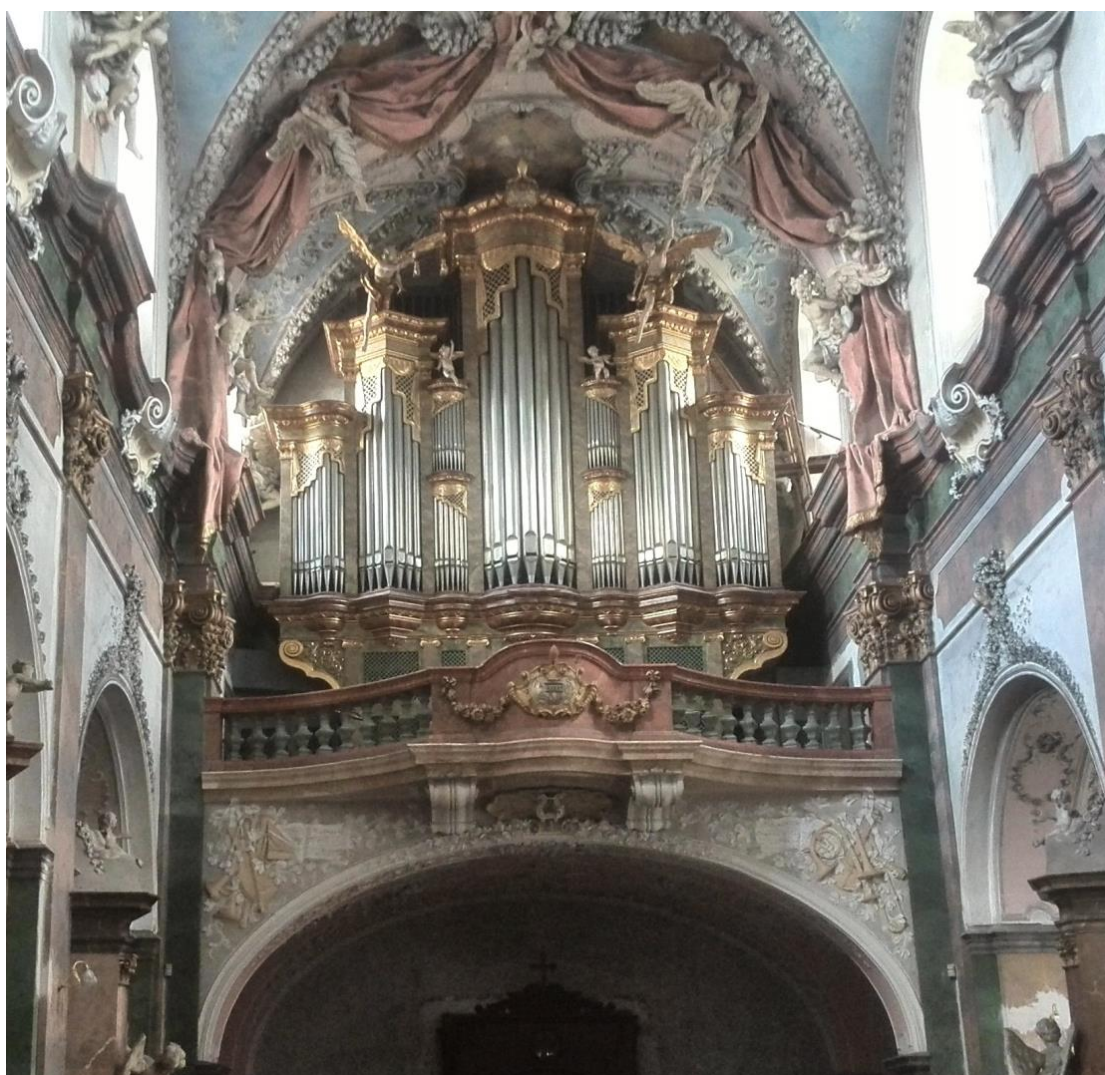
RESTAURÁČSKÝ ZÁMĚR

varhan klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Oseku

Cisterciácké opatství Osek

vlastník varhan Cisterciácké opatství Osek, Rooseveltova 1, 417 05 Osek, IČ: 49086910

statutární zástupce opatství: MVDr. Jindřich Koska

Popis stávajících varhan:

Vlastník varhan: Cisterciácké opatství Osek, Rooseveltova 1, 417 05 Osek, IČ: 49086910, statutární zástupce opatství: MVDr. Jindřich Koska, tel: 604895346, e-mail: dottore.uno@atlas.cz. **Záměrem vlastníka varhan je tento desítky let neprovozovaný nástroj zprovoznit, provést na něm základní údržbu včetně kompletního ladění a následně jej pravidelně využívat při liturgii, koncertech a slavnostních příležitostech.**

Jedná se o varhany firmy Gebrüder Rieger, Jägerndorfopus 2610 z roku 1933, na hlavní hudební kruchtě, postavené do starší varhanní skříně varhanáře Franze Feller z let 1836-1839. Tento Fellerův pozdně barokní impozantní nástroj byl odstraněn.

Varhany jsou umístěny v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Oseku v areálu cisterciáckého kláštera Osek, který byl prohlášen Nařízením vlády ČR č. 336/2002 Sb. ze dne 19. 6.2 002 národní kulturní památkou a je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek pod rejstř. č. 42489/5-2722.

Hlavním iniciátorem stavby těchto varhan byl opat ThDr. Theobald Scharnagel a varhany fungovaly krátce do války. Po válce byl z kláštera zřízen internační tábor pro řeholníky a varhany se od té doby prakticky nepoužívaly. V osmdesátých letech byl nástroj nehratelný a teprve po příchodu opata Bernharda Thebesea, následně Jindřicha Kosky, byly učiněny pokusy o znovu zprovoznění.

Varhanní skříň byla při novostavbě varhan v roce 1933, v postamentu, částečně rozšířena kvůli většímu tónovému i rejstříkovému rozsahu. Byl instalován nový hrací stůl, který je umístěn na středu kruchtě před varhanami, varhaník sedí čelem k oltáři. V sedmdesátých letech došlo k restaurování varhanní skříně a pískalového prospektu družstvem IGRA.

Současná dispozice varhan:

I. Manuál (C-g3)

Principal 16'
Bordon 16'
Principal Maior 8'
Principal Minor 8'
Hohlflöte 8'
Salicional 8'
Gemshorn 8'
Viola di Gamba 8'
Oktave 4'
Offenflöte 4'
Spitzflöte 4'
Fugara 4'
Quinte 2 2/3'
Superoktave 2'
Kornett 3-5f
Rauschquinte 2f
Mixtur 6f
Trompete 8'
II/I -8'
III/I -8'
II/I -4'

II. Manuál (C-g3-g4)

Salicet 16'
Geigenprincipal 8'
Gedackt 8'
Unda Maris 8'
Querflöte 8'
Nachthorn 8'
Quintatön 8'
Salicet 4'
Blockflöte 4'
Principal 4'
Nazard 2 2/3'
Flageolette 2'
Terzflöte 1 3/5'
Sifflöte 1'
Sesquialtera 2f
Zymbel 3f
Oboe 8'
Vox Hum. 8'
Tremolo
III/II -8'
III/II -4'

III. Manuál (C-g3-g4)

Quintatön 16'
Hornprincipal 8'
Konzertflöte 8'
Aeoline 8'
Vox coelestis 8'
Lieblich gedackt 8'
Flûteharmon 8'
Echo gamba 8'
Prästant 4'
Rohrflöte 4'
Traversflöte 4'
Dolce 4'
Querflöte 2 2/3'
Waldflöte 2'
Terz 1 3/5'
Gemsquinte 1 1/3'
Progressio 2-3f
Mixtur 4f
Klarinett 8'
Tuba mirabilis 8'
Regal 4'

III/I - 4'	III/II -16'	Dulcian 16'
I/4'		Tremolo
II/I -16'		III/16'
III/I -16'		III/4'
IV/I-8'		

IV. Manuál(C-g3) – klaviatura (neosazeno vzdušnicí, ani píšťalami)

Flötenprincipal 8'
 Portunal 8'
 Vox angelica 8'
 Viola 8'
 Kupferflöte 4'
 Flautino 2'
 Kornett mixtur 3-4f
 Stillgedackt 16'
 Krummhorn 8'
 IV/4'
 IV/16'
 I/IV - 8'

Pedál (C-f1)

Bordunbass I. 16'	Choralbass 4'	I/P -8'
Principal 16'	Octave 4'	II/P - 8'
Dolce 16'	Nachthorn 2'	III/P -8'
Subbass 16'	Rauschpfeife 4f	IV/P – 8'
Violon 16'	Sordun 32'	I/P -4'
Quintbass 10 2/3'	Dulcian 16'	
Bassflöte 8'	Posaune 16'	
Cello 8'	Trompete 8'	
Oktavbass 8'	Regal III.68 4'	

Pistony: IV/P, III/P, II/P, I/P
 Šlapky nad pedálem: OK, NK, 1, 2, 3, 4, W, H, Z, PU+
 Crescendový válec.

Žaluziové šlapky pro II., III., IV. Manuál.

Tlačítka pod prvním manuálem: E, 1, 2, 3, 4, A, P, MF, F, FF, T, O, H, Z, PU+

Tlačítka na pravých pahnách: Tr2, Tr3, Tr4.

Na pravé straně rejstříkové desky jsou kontrolky pro Tr2, Tr3 a Tr4.

Stručný popis stávajícího stavu varhan:

Hrací stůl – Klávesnice je potažena plastem. Boční vůle klaviatur jsou zvětšené. Elektrické kontakty na klávesách i rejstříkových sklopkách jsou silně opotřebené (opálené), zoxidované. Pružiny na sklopkách a klávesách jsou unavené a již řádně neplní svou funkci. Pedálnice je dubová, z důvodu ztvrdlých dorazů, nadměrně hlučná. Pomocná zařízení jsou ovládaná přes elektropneumatická relé, která vykazují značné poškození v pneumatické i elektrické části. Elektrické spoje jsou také z velké části zoxidované a stávají se nevodivé. Čtvrtý manuál nebyl fyzicky vybudován, na hracím stole je instalována klaviatura a rejstříkové sklopy s názvy rejstříků, které měly být původně disponovány.

Traktura tónová i rejstříková elektrická- elektropneumatická, 14V je poháněna dynamem, které je připojeno k varhannímu ventilátoru. Na vzdušnicích jsou použity Reisnerovy elektromagnety. Kabeláž je původní s dnes již nedostatečnou izolací.

Vzdušnice výpustné, prověřené fungující konstrukce s bočními taškami. Reisnerovy magnety na výpustném relé vykazují značnou poruchovost vlivem oxidace, znečištění i mechanického poškození. Výpustné cívky jsou mimo jiné také mechanicky poškozeny neodbornými zásahy a manipulací uvnitř varhan.

Píšťalový fond je z převážné části tvořen píšťalami vyrobenými firmou Rieger v r. 1933. Rovněž jsou použity píšťaly Schiffnerových varhan z roku 1908, i některé píšťaly z původního Fellerova nástroje. U mnoha píšťal jsou zjevné stopy po neodborném naladění. Výška ladění při dané teplotě: 427Hz/6°C. Předpokládá se zachování veškerého píšťalového fondu, jeho oprava, vyčištění vyrovnání intonace a kompletní ladění. Ladičky kovových píšťal (8' a 4' rejstříků) jsou realizovány pomocí ladicích kroužků.

Ventilátor je původní z r. 1933 (3 HP). Je umístěn mimo varhany v přilehlé místnosti. Je velmi hlučný, což odpovídá tehdejšímu možностям doby výroby a jeho současnému opotřebení. Pro zajištění dostatečného a stabilního tlaku a množství vzduchu se předpokládá dodání nového kvalitního varhanního ventilátoru, nebo kombinací více varhanních ventilátorů dle potřeby a propočtů stávajících vzduchovodů. Motorový tlak je nyní naměřen na 120 mm/Ws. Pracovní tlak je rovněž 120 mm/Ws. Na I. a II. manuále je naměřen tlak 105 mm/Ws, na III. manuále je nyní naměřen tlak 100 mm/Ws.

Zhodnocení varhan:

Koncepce dochovaných varhan se snaží o tzv. romantický nástroj, kdy I. manuál reprezentuje hlavní stroj, II. a III. manuál s širokou škálou osmistopých rejstříků a značným obsazením jazykových rejstříků umístěných v žaluziích. Nástroj disponuje množstvím spojek, sub i super. Přispívají k větší intenzitě zvuku, ale taktéž k současné nespolehlivosti tónové traktury. Ovládací elektropneumatický systém je opotřeбенý a to i tím, že nebyl dlouho používán. Zteřelé kůže, studené spoje elektroinstalací, nevhodné vodiče.

Materiálově jsou varhany na solidní úrovni. Píšťaly jsou převážně od 4' cínolověné, 16' a 8' převážně ze zinkového plechu. Dřevěné píšťaly jsou vyrobeny převážně z měkkého dřeva, nohy, předkrývky, z tvrdého dřeva. Napadení dřevokazným hmyzem je lokální, je patrné na několika místech – převážně na dřevěných píšťalách.

Vzdušnice varhan jsou jednou z prvních zkoušek nové konstrukce Josefa Glatter-Götze. Jsou velmi rozměrné a velmi dlouhé tónové kancely způsobují jisté zpoždění v tónové traktuře. U podobných nástrojů jsou vzdušnice rozděleny a relé bývá umístěno na středu. Tím se kancely zkracují a nad vzdušnicí vzniká místo pro ladicí chodník a tím přístup k případným opravám bočních tašek a ladění jazykových rejstříků. Současná absence ladicích chodníků negativně ovlivňuje udržování ladění píšťal a servisu při opravách.

Zásadním problémem jsou projevující se potíže elektropneumatické traktury, zvláště pak ve spojkách, kombinacích, pomocných zařízeních. Problémem je dále se rozšiřující napadení červotočem převážně píšťal a nosné konstrukce. Taktéž plstěné dílce jsou v nemalé míře napadeny. Nástroj je značně znečištěn a rozladěn.

Zvukový projev nástroje je v současné době špatně patrný, neboť technický stav velmi ovlivňuje jeho kvalitu. Nástroji na druhou stranu pomáhá dobrá akustika prostoru a poměrně značná vzdálenost hracího stolu od vyznívajících píšťal. Lze jistě říci, že se jedná o poměrně zajímavou zvukově rozsáhlou škálu, kterou je třeba zachovat a provést intonační vyrovnaní a korekce bez zásadních změn. Sestavy mixtur a víceřadých hlasů zůstanou také v současném a tedy původním stavu. Ladění je rovnoměrně temperované a po opravách ladících ústrojí bude zachováno ve stávající výšce.

Záměrem vlastníka varhan je tento desítky let neprovozovaný nástroj zprovoznit, provést na něm základní údržbu včetně kompletního ladění a následně jej pravidelně využívat při liturgii, koncertech a slavnostních příležitostech.

Návrh řešení – etapa 1:

Bude proveden restaurátorský průzkum. Průzkum se bude zakládat z níže uvedených bodů. Při průzkumu budou varhany částečně rozebrány a demontované díly budou následně umístěny a uskladněny v prostorách vlastníka. Průzkum a zkoušky budou zpracovány písemně do zprávy a bude přiložena podrobná fotodokumentace. Výsledky průzkumu a zkoušek budou průběžně konzultovány s objednatelem, organologem a příslušným pracovníkem MPU. V závěru bude podle zjištěných skutečností určena míra zásahu nutná ke zprovoznění varhan a vhodný způsob opravy.

Varhany budou podrobně prozkoumány a popsány. Budou provedeny zkoušky pro určení následného postupu jejich obnovy.

1/ Demontáž varhanních píšťal, očištění, změření technických parametrů a dokumentace. Určení zhotovitele a popsány defekty a nutné opravy. Měření tlaku vzduchu na jednotlivých strojích a měření stávajícího stavu ladění.

2/ Sejmutí laviček a píšťalnic a proveden průzkum vzdušnic varhan. Zjištění poškození kůží a plstí, poškození dřevní hmoty a dokumentace rozměrů a průměrů vrtání. Průzkum a dokumentace stavu rejstříkových míšků a ovládacího mechanismu.

3/ Demontáž relé, průzkum materiálu a jeho poškození, dokumentace funkčního schématu relé. Prověření a dokumentace elektromagnetů a elektro rozvodů.

4/ Průzkum vzduchovodů a měchů. Budou popsány a zdokumentovány vzduchovody a jejich průřezy, provede se jejich demontáž a vyčištění, průzkum napadení dřevokazným hmyzem. Dokumentace tlaku vzduchu v jednotlivých částech vzduchového hospodářství, dokumentace tremol a jejich funkčnosti.

5/ Bude provedena částečná demontáž hracího stolu. Budou popsány jednotlivá zařízení rejstříkové i tónové traktury. Bude zjištěn rozsah poškození a opotřebení jednotlivých dílů a pořízena dokumentace současného stavu.

6/ Elektropneumatické díly traktury budou částečně demontovány, bude zjištěn stav poškození a opotřebení. Bude zdokumentována funkčnost a provedení jednotlivých dílů traktury. Dokumentace elektrických rozvodů, rozvaděče, varhanního ventilátoru.

7/ Očištění nosné konstrukce a základových rámců. Dokumentace napadení dřevokazným hmyzem, nebo jiná poškození a zkouška vlivu těchto poškození na statiku nosné konstrukce.

8/ Očištění varhanní skříně, dokumentace stavu a možných poškození dřevokazným hmyzem i jiná možná statická poškození.

9/ Zpracování restaurátorského průzkumu a restaurátorského záměru na základě zjištěných skutečností, které poslouží jako podklad pro vydání závazného stanoviska odboru kultury a památkové péče

Pokud budou na základě průzkumu vyžádány další zkoušky, měření, dokumentace, nebo jiné práce rozšiřující rozsah průzkumu, bude tak učiněno po dohodě a souhlasu zadavatele. Při průzkumu budou probíhat kontrolní dny, kdy četnost bude záviset na průběžných výsledcích a nutnosti tyto zjištění konzultovat. Nejméně však 2x v průběhu prací.

Návrh řešení – etapa 2:

Asanace plstěných dílců (přípravkem proti molům), kompletní výměna všech membránek a okožení bočních tašek za nově zhotovené z Pneumatiklederdünn-extra dünnodočiňované tříselem, barva havanna nebo lepší u reléových membránek na všech stupních. Asanace proti dřevokaznému hmyzu atestovaným prostředkem (nutno dodržet minimální doporučený příjem účinné látky dle technických listů výrobce), cínařské opravy kovových píšťal (zejména vyletování poškozených ladiček), opravu dřevěných píšťal (zatěsnění špuntů), vymezení vůlí, revizi elektroinstalace dle platných norem s ohledem na estetickou a praktickou stránku, vyrovnaní intonačních rozdílů a profesionálně bezchybné a opakované naladění ve stávající výšce.

Výměna elektrického ovládacího systému. Instalace nových ovládacích prvků do hracího stolu, elektrifikace klaviatur bezkontaktní technologií, instalace paměťového systému. S tímto souvisí také instalace nového zdroje, trafa, usměrňovače, nových el. rozvodů podle platných norem. Výměna všech elektromagnetů za nové, oprava všech částí relé – cívek, vodičků, těsnění.

Intonace – budou provedeny práce vedoucí k vyrovnaní stávající intonace jednotlivých rejstříků, budou zachovány intonační poměry – síla a barva tónu, mezi jednotlivými rejstříky.

Ladění je závislé na teplotě – vzhledem k emitaci tepelné energie člověkem je vhodnější a pro stabilitu ladění daleko lepší, ladit varhany ne za nízkých teplot. Z tohoto důvodu je nutné, aby ladění proběhlo za teploty vyšší než 10°C, bude zachována stávající výška ladění.

Na etapu 2. nebylo vydáno relevantní závazné stanovisko ani postup odboru památkové péče ČR a tedy tato cena vyjadřuje standardní řešení užívaná v evropské varhanářství, podle popisu etapu 2.